מטהר שבטים. מיחסס: **כסף מטהר ממזרים.** המטומעים בישראל מחמת ממונם והוא גורם להם שיטהרו שלעתיד לבא אין הקב"ה מבדילם מאחר שנדבקו בהם משפחות ישראל הרבה: **שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף.** אותם שנטמעו מחמת עשרם וסיפיה דקרא

מסורת הש"ס

א) [כתב רש אלפס סוף פ' האומר לעול גבי יכולין ממזרין ליטהר כילד ממזר שנאמר שפחה וכו' והיינו דאמר"י בן לוי כסף מטהר ממזרין שנאמר וכו' ופי' הנדפס שם בשם רש"י כסף מטהר דממזר יקח שפחה ויולד ממנה בן ושאלרנה וכן פי' הר"ן בכוונה אמיתית של הרב אלפס ופייס אבל וכו' ע"ש], ב) סנהדרין לח., ג) [בכתי"י: רבי יאמר בן פנחס. וביעון יעקב שעל הע"י גורס רבי פנחס בן יאיר], ד) מיר כט. חולין ד. וש"נ, ה) [בכתי"י: בחסס], ו) עדיות פ"ח מ"ז, ז) שם איתא וריתקוה בני ציון, ח) ג"ז שם, ט) שם איתא וקירבוה בני ציון, י) [מוספתא דמיר פ"ח ה"ב], כ) פסחים ב., ל) [בכתי"י: אמרת], מ) [בכתי"י: רבא, וכפ"ל. (סה"ד, רש"ש)], נ) [עיין שבת טו ע"א], ס) [פסחים סו ע"א], ע) [בדפו"י: שיהיו], פ) [ויקרא ח, יג], צ) [צ"ל דידעין. ועיין רש"ל], ק) [בדפו"ר וע"י: בכתיבתו, ולפניו ע"פ הרש"ל, ועיין מהרש"א ורש"ש], ר) [גם בגמ' דילן פסחים עב: איתא להדיא שאבל רבי טרפון בעצמו תרומה וע"ע בכורות גח: דר"ט שקל פדיון בכור ויצוב על אלו תמצא בתיקון כלי שרת], ש) [בדפו"ר אמ', וצ"ל דאמרינן], ת) [בדפו"ר: שנתגיירו], א') [מכאן עד סוה"ד ליתא בדפו"ר ונוסף ע"פ הרש"ל, ע"ש], ב') [יתכן דצ"ל דנשתא], ג') [אם נטמעו],

לעזי רש"י

מרומא"ט [מרומ"א]. מרומא (בירת איטליה). טרו"ף [טרופ"א]. נעימה.

מוסף רש"י

אין שחיטה לעוף מן התורה. אלא מדברי סופרים (חולין כ.). ואפילו מתורה שבעל פה מהלכה למשה מסיני אין לו, אלא מדברי סופרים, ואין נבלת עוף קרויה נבלה אלא אם כן מתה מאליה או הרגה בדרכה שלא על ידי שימרה, אבל נחירה או עיקור שימרה כשר בו (שם כז:). **למדרשה בפירקא.** קרייה דיו"ד ה"י דלרבע אותיות דרשיה וטעמיה התלויים בו (פסחים נ.). **לעלם כתיב.** מסר וי"ו, לשון העלמה (שם). לומר העלימהו שלא יקרא ככתבו (שמות ג טז). **כתיב זה שמי וכתיב זה זכרי.** כתיב זה שמי לעלם, בהעלמה וכתיב זה זכרי דמשמע קרייה ולא העלמה, לשון אחר כיון דכתב זה שמי פשיטא דזה זכרי, היאך יקרא אלא בשמו (שם). **לא כשאני נכתב אני נקרא.** שני שמות לימדו, שם הכתיבה ושם הקרייה (שם).

מטהר שבטים שבטו של לוי מטהר תחילה שנא' [1]**וישב מצרף ומטהר כסף וטיהר את בני לוי וזיקק אותם כזהב וכסכסף והיו לה' מגישי מנחה בצדקה אמר רבי יהושע בן לוי כסף** [ו]**מטהר ממזרים שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף מאי מגישי מנחה בצדקה א"ר יצחק צדקה עשה הקב"ה עם ישראל** [2]**שמשפחה שנטמעה נטמעה: גופא אמר רב יהודה אמר שמואל כל ארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל: בימי רבי בקשו לעשות בבל עיסה לארץ ישראל אמר להן** [ז]**קוצים אתם משימים לי בין עיני רצונכם יטפל עמכם ר' חנינא בר חמא נטפל עמהם ר' חנינא בר חמא אמר להם כך מקובלני מר' ישמעאל בר' יוסי שאמר משום אביו כל ארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל בימי רבי** [ג]**פנחס בקשו לעשות בבל עיסה לארץ ישראל אמר להם לעבדיו כשאני אומר שני דברים בבית המדרש טלוני בעריסה ורוצו כי עייל אמר להם** [ד]**אין שחיטה לעוף מן התורה אדיתבי וקמעייני בה אמר להו כל ארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל נטלוהו בעריסה ורצו רצו אחריו ולא הגיעוהו ישבו ובדקו עד שהגיעו לסכנה ופירשו א"ר יוחנן** [ה]**היכלא בידינו היא אבל מה אעשה שהרי גדולי הדור נטמעו** [ו]**בה סבר לה כר' יצחק דאמר ר' יצחק משפחה שנטמעה נטמעה אמר אביי אף אנן נמי תנינא** [ז]**משפחת בית הצריפה היתה בעבר הירדן** [ח]**וריחקה בן ציון בזרוע** [ט]**עוד אחרת היתה** [י]**וקירבה בן ציון בזרוע כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב כגון אלו דידעין אבל משפחה שנטמעה נטמעה תאנא עוד אחרת היתה ולא רצו חכמים לגלותה אבל חכמים מוסרים אותו לבניהם ולתלמידיהן פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעמים בשבוע אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא כמאן דאמר פעם אחת בשבוע כדתניא** [י]**הריני נזיר אם לא אגלה משפחות יהיה נזיר** [ג]**ולא יגלה משפחות אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן שם בן ארבע אותיות חכמים מוסרין אותו לתלמידיהן פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעמים בשבוע אמר רב נחמן בר יצחק** [ד]**מסתברא כמאן דאמר פעם אחת בשבוע דכתיב** [2]**זה שמי לעולם לעלם כתיב** [כ]**רבא סבר למידרשיה בפירקא א"ל ההוא סבא לעלם כתיב רבי אבינא רמי כתיב זה שמי וכתיב זה זכרי אמר הקב"ה** [ה]**לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת ת"ר בראשונה שם בן שתים עשרה אותיות היו מוסרין אותו לכל אדם משרבו הפריצים היו מוסרים אותו לצנועים שבכהונה והצנועים שבכהונה מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים תניא אמר רבי טרפון פעם אחת עליתי אחר אחי אמי לדוכן והטיתי אזני אצל כהן גדול ושמעתי שהבליע שם בנעימת אחיו הכהנים אמר רב יהודה אמר רב שם בן ארבעים ושתים אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו וכל היודעו והזהיר בו והמשמרו בטהרה אהוב למעלה ונחמד למטה ואימתו מוטלת על הבריות ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא אמר שמואל משמיה דסבא בבל בחזקת כשרה עומדת עד שיודע לך במה נפסלה שאר ארצות בחזקת פסול הן עומדות עד שיודע לך במה נכשרה ארץ ישראל מוחזק לפסול פסול מוחזק לכשר כשר הא גופא קשיא אמרת מוחזק לפסול פסול הא סתמא כשר והדר** [ט]**תני מוחזק לכשר כשר הא סתמא פסול אמר רב הונא בר תחליפא משמיה** [מ]**דרב לא קשיא כאן**

כאן [ל]**דבתר** [מ]**שיתגיירו קשיים הם וה"ר אברהם גר פירש לפי שהגרין בקיאין במצות** [נ]**ומדקדקין בהם קשיים הם לישראל כספחת דמתון כן הקב"ה מזכיר עונותיהם של ישראל כשאין עושין רצונו וכה"ג מצינו גבי הצרפת (מ"ש י"ח) שאמרה מה לי ולך איש האלהים (כי) באת אלי להזכיר [את] עוני שמתון שהוא לדיק גמור היה נראה לה שמזכיר הטא עונה** [ס]**ור"י פירש דלפיכך קשיים שנטמעו בישראל ואין השגיחה שורה אלא על משפחה מיוחסת וכן נראה דמשום הכי מייתי הא דרבי אבנו על הא מילתא דר' אמא בר חנינא:**

יטפל עמכם ר' חנינא. **להשיבכם דבר: טלוני בעריסה ורוצו.** שלא יפשפשו אחר דבריו ויהא צריך לגלות משפחות והוא היה זקן ולא היה יכול לרוץ: **אמר להם אין שחיטה לעוף.** דבר שהוא תימה להם ולא גלה להם טעמו **כדי** [ע] שיהו טרודים בסברא הראשונה ולא יחזרו אחר טעם השניה עד שיפטר מהם. וטעם דאין שחיטה לעוף מן התורה בשחיטת חולין (דף מז:) יליף מושפך את דמו [פ] בשפיכה בעלמא: **ישבו ובדקו.** במשפחות **ל"א לברר את דבריו: ליון שהגיעו לסכנה.** לפסול משפחות אנשי זרוע שיהרגום פירשו: **הילנא.** שבועה בהיכלו של מקום: **בידינו הוא.** לגלות פסול משפחות ארץ ישראל: **פנינא.** דכל משפחה שנטמעה נטמעה דאין להפרישה ולהרחיקה ולברר ספק מטומעיהם מי נטמע מי לא נטמע אלא ייחוס והם ספק והם כשרים לעתיד לבא: **ביה הצריפה.** שם המשפחה: **בן ציון.** אדם חשוב ואיש זרוע: **ריחקה.** הכריז שהן פסולין: **אליהו בא.** לעתיד לבא דכתיב (מלאכי ג) והשיב לב אבות על בנים זה מבני בניו של זה: [צ] **דידעין.** שהכל מחזיקים אותם בפסולים שנתקרבו בזרוע: **אבל משפחה שנטמעה.** מחמת שלא נודע פסולה נטמעה: **עוד אחרת.** משפחה אחרת היתה לבד אותה שקרבה בן ציון: **שם בן ארבע אותיות.** קרייתו [ק] וכתיבתו ופירושו חכמים מוסרין אותו כו': **לעלם.** להעליס: **כתיב זה שמי וכתיב זה זכרי.** מדלא כתיב שמי וזכרי משמע שלמדו שני שמות ואמר לו זה שמי מיוחד וזה השני אני נזכר: שם בן שתים עשרה ובן ארבעים ושתים לא פירשו לנו: **משרבו הפרילין.** המשתמשין בו: **לצנועים שבכהונה.** לברך בו העם במקדש לאחר עבודת ליבור של תמיד של שחר: **מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים.** אותן שלא היו בקיאין בו ומברכין בשם בן ארבע אותיות כשהיו מושכין את קולם בנעימה היו אלו ממהרים להבליע את השם בן י"ב ולא היה נשמע לרבים מקול נעימות מבייהם. בנעימת ביסוס קול שקורין טרו"ף: **אחר אחי אמי.** שהיה כהן ור' טרפון היה כהן [ר] במוספתא דכתובות (פ"ה) מעשה בר' טרפון שקדש שלש מאות נשים בשני בצורת כדי להאכילם תרומה: **לדוכן.** לברך ברכת כהנים: **ואינו מעמיד על מדותיו.** לנטור איבה שמא ישתמש בו להנקם: **עד שיודע לך.** במשפחה שאתה בא לידבק בה במה נפסלה: **עד שיודע לך במה נכשרה.** לריך אתה לבדוק אחר המשפחה כמו שאמרה משנתינו (לקמן דף עו.) ארבע אמהות שהן שמנה: להשיבו

עין משפט נר מצוה

כ א ב ג מיי' פי"ב מהל' מלכים הל"ג טוש"ע יה"ע סי' ב סעי' ה בהג"ה:

כא ד ה מיי' פי"ד מהל' תפלה הל"י:

תורה אור השלם

1. וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף וְטִהַר אֶת בְּנֵי לֵוִי וְזִקַּק אֹתָם כַּזָּהָב וְכַכֶּסֶף וְהָיוּ לַיְיָ מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה: מלאכי ג ג
2. וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר: שמות ג טו

גליון הש"ם

גמ' היכלא בידינו. עיין תוי"ט פ"ב משנה ט' דכתובות:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה קשים וכו' ומדקדקין בהם. נ"ב וה"כי משמע בפסחים סוף דף לא דאין עושין תבורה שכולה גרים שמא ידקדקו בו וביטאוהו לידי פסול וע"ש פרש"י אבל התוס' תמהו על גירסתו וע"ש:

תוס' ר"י הזקן

מטהר. פי' ר"ש לעתיד לבא שלא יבדילם הקב"ה מאחר שנדבקו בהם משפחות ישראל. והרי"ף פ' בפרקין דלעיל בנושא כ) שפחה כר' טרפון. משפחה שנטמעה נטמעה. ג) נטמעו עמהם מפני עושרם אין הקב"ה מבדילם לעתיד לבא מאחר שנדבקו בהם משפחות הרבה. **עיסה.** היא מדומעת מקמח ומים ומלח ומורסן כך כל הארצות משפחתם מעורבות כנגד משפחת בני ארץ ישראל, וארץ ישראל עצמה היא מעורבת כנגד משפחת בבל שכל המשפחות הפסולות עלו מבבל (עיסה) שחזר הפסול לארץ ישראל. **[עיסה.** להחזיק משפחות ארץ ישראל מיוחסות] ולבדוק אחר משפחות בבל כל הבא לישא משם אשה. **למקום סכנה.** לפסול משפחות אנשי זרוע שיהרגום. **היכלא.** שבועה בהיכלו של מקום אנו יודעים אותה משפחה. **שנטמעה.** מחמת שלא נודע פסולה. **נטמעה.** ואין להפרישו מספק מי נטמע ומי לא נטמע, אלא יניחום מספק והם כשרים לעתיד לבא. ומסתברא דכר' יהודה ס"ל דאמר דממזרים יטהרו לעתיד לבא. **בית הצריפה.** שנטמעה מחמת שלא נודע פסולה, נטמעה.

כאן להשיאו אשה. פי' מיוחסת מד' אמהות [א] דאי משום [ב] ישראלית לא צריך להיות בחזקת כשר דבלאו הכי מותר בישראלית כדאמר בעלמא (יבמות דף מה.) גבי עובד כוכבים הבולד מעובד כוכבים הבא על בת ישראל דאמרי' ליה זיל גלי לו נסיב בת מינך אלמא משמע דבמקום שאין מכירין אותו נותנין לו ישראלית ומותר לישאנה: **עד היכן היא בבל.** פי' בקונטרס לפי הענין נראה שבבל היתה בין שני נהרות גדולים הללו חדקל ופרת זה מן המזרח וזה מן המערב [א] ובאין ומושכין מן הדרוס לצפון וסופו של פרת שופך בחדקל [ב] כל זה יש ללמוד מכאן ארץ ישראל בדרומה של בבל כדכתיב מצפון תפתח הרעה אלמא דבבל מצפון ופרת יורד מארץ ישראל לבבל כדאמר בעלמא (שבת דף סה:) מיטרא במערבא סהדא רבא [ג] פרת שמימיו היו רבין ומלאים על שפתיו [ג] וקא בעי גמרא מה שבין שני הנהרות פשיטא לן דבבל הוא אבל משפת חדקל ומבחוץ עד היכן מתפשט רוחבה של בבל אמר רב עד נהר עזק ור"ת פי' [ד] שנהר פרת היה בא ומושך מן הצפון לדרום שהרי נהר פרת בא מקדמת עדן [ה] וגן עדן הוא מצפון של עולם [ו] וארץ ישראל לדרום ופרת בא מעדן והיה מושך מצפון לדרום והא דאמר מיטרא במערבא סהדא רבא פרת דמשמע דמושך מדרום לצפון י"ל דה"ק שהמים של פרת רבים כל כך שיחזרו המים למקום שבאו דהיינו מדרום לצפון [ז]: להך

כאן להשיאו אשה כאן להוציא אשה מידו אמר רב יוסף כל שסיחתו [ח] בבבל משיאין לו אשה והאידנא דאיכא רמאי חיישינן זעירי הוה קא מישתמיט מיניה דר' יוחנן דהוה אמר ליה נסיב ברתי יומא חד הוו קאזלי באורחא מטו [ט] לעורקמא דמיא ארכביה לר' יוחנן אכתפיה וקא מעבר ליה א"ל אורייתן כשרה בנתין לא כשרן מאי דעתיך אילימא מדתנן עשרה יוחסין עלו מבבל כהני לויי [י] אטו כהני לויי וישראלי כולהו סליקו כי היכי דאישתיור מהני אישתיור נמי מהני אישתמיטתיה הא דאמר [יא] ר"א לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקייה ועלה עולא איקלע לפומבדיתא לבי רב יהודה חזייה לרב יצחק בריה דרב יהודה דגדל ולא נסיב א"ל מאי טעמא לא קא מנסיב ליה מר איתתא לבריה א"ל מי ידענא מהיכא אנסיב אמר ליה אטו אנן מי ידעינן מהיכא קאתינן דילמא מהנך דכתיב [יב] [1] נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה [יג] וכי תימא [יד] עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר [טו] ודילמא מהנך דכתיב בהו [2] השוכבים על מטות שן וסרוחים על [יז] ערסותם [יח] ואמר רבי יוסי בר' חנינא אלו בני אדם המשתינים מים בפני מטותיהם ערומים [יט] ומגדף בה ר' אבהו א"ה היינו דכתיב [3] לכן עתה יגלו בראש גולים משום דמשתינים מים בפני מטותיהם ערומים יגלו בראש גולים אלא אמר ר' אבהו אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ומדביקין מטותיהם זו בזו ומחליפין נשותיהם זה לזה ומסריחים ערסותם בשכבת זרע שאינה שלהם אמר ליה היכי נעביד אמר ליה זיל בתר שתיקותא כי האי דבדקי בני מערבא כי מינצו בי תרי בהדי הדדי חזו הי מנייהו דקדים ושתיק אמרי [כא] האי מיוחס טפי [כב] אמר רב שתיקותיה דבבל היינו יחוסא איני והא איקלע רב [יג] (לבי בר שפי חלא) ובדק בהו מאי לאו ביחסותא לא בשתיקותא הכי קאמר להו בדוקו אי שתקי אי לא שתקי אמר רב יהודה אמר רב [2] אם ראית שני בני אדם שמתגרים זה בזה שמץ פסול יש באחד מהן ואין מניחין [כג] אותו לידבק אחד בחבירו אמר ר' יהושע בן לוי [3] אם ראית שתי משפחות המתגרות זו בזו שמץ פסול יש באחת מהן ואין מניחין אותה לידבק בחברתה א"ר פפא סבא משמיה דרב בבל בריאה מישון מיתה [כד] מדי חולה עילם גוססת ומה בין חולין לגוססין [כה] רוב חולין לחיים [כו] רוב גוססים למיתה עד היכן היא בבל רב אמר עד נהר עזק ושמואל אמר עד נהר יואני לעיל בדיגלת עד היכא רב אמר עד בגדא ואוונא ושמואל אמר עד מושכני ולא מושכני בכלל והאמר [כז] רבי חייא בר אבא אמר שמואל מושכני הרי היא כגולה ליוחסין אלא עד מושכני ומושכני בכלל לתחתית בדיגלת עד היכא אמר רב שמואל עד אפמייא תתאה תרתי אפמייא הויין חדא עיליתא וחדא תתייתא חדא כשירה וחדא פסולה ובין חדא לחדא פרסה וקא קפדי אהדדי ואפילו נורא לא מושלי אהדדי וסימניך דפסולתא הא דמישתעיא מישנית לעיל בפרת עד היכא רב אמר עד אקרא דתולבקני ושמואל אמר עד גישרא דבי פרת ור' יוחנן אמר עד מעברת דגיזמא לייט [כח] אביי ואיתימא רב יוסף אדרב אדרב לייט אדשמואל לא לייט אלא לייט אדרב וכ"ש אדשמואל ואב"א לעולם אדרב לייט אדשמואל לא לייט וגישרא דבי פרת לתתאיה הוה קאי והאידנא

להשיאו אשה. סתמא בעי בדיקה: **להוציא ממנו אשה.** שנשא כבר מסתמא לא מפקינן: **כל שסיחתו בבבל.** שמספר בלשון אנשי בבל משיאין לו אשה דמחזקינן ליה מבבל: **דאיכא רמאי.** שמלמדים שיחת בבל להחזיקו במיוחסים: **דהוה אמר ליה.** רבי יוחנן: **נסיב ברתאי.** ולא היה חפץ בה מפני שהיא מארץ ישראל והוא היה מבבל: **אורייתן כשירה ברתין לא כשירה.** תלמידי אתה ותורתי כשירה לך ובתי אינך חפץ: **מאי דעתך.** שאתה מחזיק [כט] בבבל במיוחסים לתנן (לעיל דף סט.) עשרה יוחסין כו' וסבור אתה שעלו כל הפסולין: **מהיכא נסיבנא.** איזו אשה מיוחסת: **זיל בתר שתיקותא.** [ל] שאל לך משפחה שתקנית שסתם בני מריבה הם פסולין שמתוך פסולן שהיו פורשים מהם נטרו איבה והחזיקו במריבה ומיוחסת דבבל היינו שתיקותא מתוך שהם שתקנים הוחזקו במיוחסים [לא] כ הבא לבדוק בבבל אינו בודק אלא [לב] בשתיקה לבדוק בשתקנים: **לבי בר שפי חלא.** שם האיש [לג] שופה חומץ כמו השופה יין לחבירו (ב"מ דף ס.): **ואין מניחין אותו.** מן השמים לידבק בחבירו לכך הטילו מן השמים מריבה ביניהן: **בריאה.** מיוחסת ונקייה: **מפה.** ממזרים גמורים כולם: **חולה.** רובם כשרים ומיעוטן פסולין כחולים הללו שרובן לחיים: **גוססת.** רובן פסולין ומיעוטן כשרין: **עד היכן היא בבל.** ליתקם: **עד נהר עזק עד נהר יואני.** לפי הענין נראה שבבל בין שני נהרות גדולים חדקל ופרת מלעיעס אותה ביניהם זה מן המזרח וזה מן המערב ובאין ומושכין מן הדרוס לצפון וסופו של פרת שופך בחדקל כל זה יש ללמוד מכאן. ארץ ישראל בדרומה של בבל דכתיב (ירמיה א) מצפון תפתח הרעה כלומר בבל בצפון [לד] ופרת יורד מארץ ישראל לבבל כדאמר בעלמא (שבת דף סה:) מיטרא במערבא סהדא רבה פרת. וקא בעי גמרא מה שבין ב' הנהרות פשיטא לן דבבל היא אלא משפת חדקל ולחוץ עד היכן מתפשט רחבה של בבל אמר רב עד נהר עזק ושמואל אמר עד נהר יואני: **לעיל בדיגלת עד היכן.** למדנו רחבה שבין שני הנהרות ועוד להלן מחדקל עד נהר עזק וגריכין לידע ארכה כמה: **לעיל בדיגלת.** לך דרוס עד היכן: **עד בגדא ואוונא.** מקומות הם סמוכות זה לזה וחדקל מפסיק ביניהן: **ושמואל.** מוסיף בארכה לדרוס עד מושכני: **לגולה.** פומבדיתא קרוי גולה בראש השנה (דף כג:): **לתחתית בדיגלת עד היכן.** [לה] לצפון ועל שפת חדקל במזרחה של בבל עד היכן אורכה משוך לצפון: **פפאה.** התחתונה לפי ששתים היו זו עליונה וזו תחתונה דרך משיכת הנהר ויחוס של בבל עד התחתונה ולא היא בכלל: **חדא כשירה.** העליונה: **וחדא פסולה.** התחתונה: **ואפי' נורא לא מושלי אהדדי.** כדי שלא יהו רגילים אצלם שלא להתחתן בם: **דפסולתא הא דמשתעיא מישנית.** וסימן זה יהא בידך שלא תטעה אי זו פסולה הך דמשתעי בלשון מישן שהיא קרובה למישן ואמר לעיל מישן מיתה: **בפרת.** על שפת פרת במערבה של בבל עד היכן ארכה משוך לדרום: **עד גישרא דפרת.** שמואל היה מוסיף: **לייט.** כל שיסמוך על זה שאין יחוסה של בבל משוך כל כך: **אדשמואל לא לייט.** בתמיה והרי הוא מוסיף: **אדשמואל לא לייט.** דכי אמרה שמואל למילתיה פותח היה ולא מוסיף ובימי שמואל היה הגשר למטה מאקרא דתולבקני: והאידנא

עין משפט נר מצוה

כב א טוש"ע אה"ע סי' ג סעי' ד בהג"ה:
כג ב ג מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הל"ז טוש"ע אה"ע סי' ג סעי' ב:

תורה אור השלם

1. נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה:
איכה ה יא
2. הַשֹּׁכְבִים עַל מִטּוֹת שֵׁן וְסֹרְחִים עַל עַרְשׂוֹתָם וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן וַעֲגָלִים מִתּוֹךְ מַרְבֵּק:
עמוס ו ד
3. לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים וְסָר מַרְזַח סְרוּחִים: עמוס ו ז

גליון הש"ם

גמ' וב"ת נוי ועבד כו'. לעיל סח ע"ב לקמן עה ע"ב יבמות מה ע"ב קח ע"ב: **שם** ודילמא מהנך. עיין מהרש"א בח"א יבמות ז) דף כג ע"א:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שסיחתו בבבל:

מוסף תוספות

א. פרת מן המערב וחידקל מן המזרח. תוס' רשב"י. ב. ולהכי לא בעי לתחת בפרת עד היכא לפי שנופל בחדקל ובבל מושכת עוד למטה הימנו עד אמפייא תתיתא. שם. ג. פרת מעיד בדבר שהוא יורד מארץ ישראל לבבל וגדל ממי הגשמים ויודעין בני בבל שירדו גשמים בהרי אר"י ושמחים על אחיהם. רש"י שבת קו ע"ב. ד. שהיו מכירים שירדו הגשמים לאר"י ע"י שחוזר פרת לאחוריו ע"י גדולתו באר"י מתוך הגשמים. תוס' שבת שם.

א) [שלגלת של מיס המטונמן כן פרש"י במגילה כח:], ב) [יש להוסיף וכו'. (רש"ל), בע"י נוסף וישראלי. ובכת"י נוסף: ומולהו מיטמעו הכא], ג) [לעיל סט:], ד) [בכת"י נוסף: בהו. ועי' יבמות מז ע"ב], ה) [יבמות כג. מה.], ו) [ל"ל עדשתם], ז) שבת סב:, ח) [ע"ז לה. מג. סנהדרין ג: מ:], ט) [ל"ל אמר רב מיוחסתא דבבל היינו שתיקותא כן הוא בס"ת], י) [גי' הערוך לפי שיטת פי' שם משפחה], כ) [בכת"י ודפו"ר אותן], וכל"ל. (רש"ז). ולפנינו כרש"ל אלא שהרש"ל מוחק תיבת אחד, ולפנינו לא נמחק], ל) [עי' לעיל מט: ובכת"י שם ד"ה מטו עזות וד"ה תשעה נטלה משון], מ) [ב"ב קנג: גיטין כח.], נ) [גיטין כח. שבועות לב. לז: ערכין יח.], ס) [לקמן עב. ע"ב], ע) לעיל לג: וש"נ, פ) [בדפו"ר ודפו"ז וע"י: בבלן], צ) [בדפו"ר: ופא], ק) ["בשתיקה לבדוק" ליתא בע"י], ר) [בע"י נוסף: שפי חלא], ש) [ב"ב כה ע"ב], ת) [בדפו"ר: לגל לפון], א) [עי' משנה לקמן עו ע"א], ב) [בדפו"ר: ישראל], ג) [ל"ל רבה, וכן בסוה"ד. (רש"ל)], ד) [בספר היטר סימן קנח], ה) [בראשית ב, י - יד], ו) [וע' היטיב תוס' ב"ב פד. ד"ה בלפרא ותוס' בכורות נה: ד"ה מטרא], ז) [ולל"ל עח ע"ב],